

മതം സങ്കല്പവും യാഥാർത്ഥ്യവും.

മനുഷ്യന്റെ അടിസ്ഥാനപരമായ ചോദ്യമാണ് ഞാൻ ആരാണ് ? അഥവാ ഞാൻ എവിടെനിന്നാണ് വന്നത് ? എങ്ങോട്ടാണ് പോയിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നത് ? എങ്ങനെയാണ് ജീവിക്കേണ്ടത് എന്നിവയെല്ലാം. ഏതു കാര്യത്തിലായാലും ശാസ്ത്രഗവേഷണങ്ങളെ ആധികാരിക അറിവിന്റെ സ്രോതസ്സായി പരിഗണിക്കുന്ന ഇക്കാലത്ത് ഇത്തരം ചോദ്യങ്ങളുടെ ഉത്തരം ശാസ്ത്ര മേഖലയിൽ നാം അന്വേഷിക്കുമ്പോൾ ഒന്നാമത്തെ ചോദ്യമായ എവിടെനിന്നു വന്നു, അഥവാ ഈ പ്രപഞ്ചവും ഇതിലെ ജീവജാലങ്ങളും നമ്മളുമൊക്കെ എങ്ങനെ ഉണ്ടായി എന്നതിന് ഒരു സ്പഷ്ടാവ് അനിവാര്യമാണ് എന്ന നിഗമനത്തിൽ നമ്മൾ എത്തുന്നുണ്ട്. ഈ പ്രപഞ്ചത്തെയും ഇതിലെ പ്രതിഭാസങ്ങളെയും ശൂന്യതയിൽ നിന്ന് സൃഷ്ടിച്ച് നടത്താൻ സാധിക്കുന്ന ഒരാസൂത്രകന്റെ അസ്തിത്വ സാന്നിധ്യം മാറ്റിവച്ചുകൊണ്ട് വ്യാഖ്യാനിക്കാൻ സാധിക്കുന്നില്ല എന്നതാണ് ഈ നിഗമനത്തിന്റെ ആധാരം. കാരണം അത്രമാത്രം സങ്കീർണ്ണവും വ്യവസ്ഥാപിതവുമാണ് ഈ പ്രപഞ്ചവും പ്രാപഞ്ചിക പ്രതിഭാസങ്ങളും ജീവജാലങ്ങളുമൊക്കെ. പക്ഷെ ആ സ്പഷ്ടാവ് ആരാണെന്നോ എവിടെയാണെന്നോ കൃത്യമായി മനസ്സിലാക്കാൻ സാധിക്കുന്നില്ല. കാരണം അത് നമ്മുടെ നിരീക്ഷണ പരിധിക്കപ്പുറത്തുള്ള കാര്യമാണ് എന്നതുതന്നെ. ഇതുപോലെതന്നെയാണ് മരണശേഷം നമുക്കെന്താണ് സംഭവിക്കുന്നത് ? നമ്മൾ എങ്ങനെയാണ് ജീവിക്കേണ്ടത് ? എന്നതിനൊന്നും ശാസ്ത്രീയ രീതിലില്ലാത്തമാത്രം കൃത്യമായ ഉത്തരങ്ങൾ കണ്ടെത്താൻ സാധിക്കില്ല. പിന്നെവിടെ നിന്നാണ് ഈ ചോദ്യങ്ങൾക്കുള്ള ഉത്തരം ലഭിക്കുക ?

അടിസ്ഥാനപരമായി ഈ പ്രപഞ്ചത്തിൽ എന്താണ് ഉള്ളത് എന്ന ചോദ്യത്തിന് പൊതുവെ പറയാറുണ്ടായിരുന്നു ഉത്തരം പദാർത്ഥവും അതിനെ വ്യത്യസ്ത രൂപത്തിൽ ചലിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ബലങ്ങളും എന്നതായിരുന്നു. എന്നാൽ പ്രപഞ്ചത്തെക്കുറിച്ച് കൂടുതലായി പഠിക്കുന്നതിനനുസരിച്ച് പദാർത്ഥങ്ങൾക്കും ബലങ്ങൾക്കുമപ്പുറം ഇവയിലെല്ലാം ചില വിവരങ്ങൾ (ഇൻഫർമേഷൻ) കൂടെ അടങ്ങിയിട്ടുണ്ട് എന്ന വസ്തുതയാണ് ബോധ്യപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്നത്. യഥാർത്ഥത്തിൽ ഈ വിവരങ്ങൾക്കനുസരിച്ചാണ് പ്രപഞ്ചത്തിലെ ഓരോ പ്രതിഭാസങ്ങളും നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതും. ശൂന്യതയിൽ നിന്ന് യാദ്രിശ്ചികമായി ഒന്നും ഉണ്ടാവില്ല. ഈ പ്രപഞ്ചത്തിലെ സങ്കീർണ്ണ വ്യവസ്ഥാപിതതം അതിനുപിന്നിൽ ഒരാസൂത്രകൻ അനിവാര്യമാണെന്ന് സ്ഥാപിക്കുന്നുണ്ട്, എന്നപോലെതന്നെ പ്രപഞ്ചത്തിലെ സകലത്തിലും അടങ്ങിയിട്ടുള്ള ഈ വിവരങ്ങൾ അതിനുപിന്നിൽ ഒരാസൂത്രണ ബുദ്ധി നിർബന്ധമാണെന്ന യാഥാർത്ഥ്യംകൂടി പ്രപഞ്ചത്തെ കുറിച്ച ഇത്തരം തിരിച്ചറിയലുകൾ നൽകുന്നുമുണ്ട്. കാരണം ഒരു ബുദ്ധി പ്രവർത്തിക്കാതെ എങ്ങനെയാണ് വിവരങ്ങൾ രൂപപ്പെടുക. എന്നുമാത്രമല്ല ഈ വിവരങ്ങൾക്കനുസരിച്ച് പ്രപഞ്ചത്തിലെ ഓരോന്നിനെയും കൃത്യമായ വ്യവസ്ഥയോടെ ചലിപ്പിക്കുന്നതിൽ അടിസ്ഥാനപരമായി നിയന്ത്രിക്കുന്ന ഘടകം ഏതാണ് ? ഇത്തരത്തിൽ ഈ പ്രപഞ്ചത്തിലെ ഓരോ കാര്യത്തിന്റെയും ഉള്ളിലേക്ക് നമ്മുടെ ചിന്തയെ കൊണ്ടുപോയാൽ ഇതിനെല്ലാം പിന്നിൽ ഒരു സൃഷ്ടാവുണ്ടെന്നും അവനാണ് ഇതെല്ലാം ആസൂത്രണം ചെയ്തതെന്നും നമുക്ക് കൃത്യമായി ബോധ്യമാകും. അവനാണ് എല്ലാം സൃഷ്ടിച്ചത്. അവതന്നെയാണ് എല്ലാത്തിന്റെയും വർത്തനത്തിനാവശ്യമായ മാർഗദർശനവും നൽകിയതും നിയന്ത്രിക്കുന്നതും.

പ്രപഞ്ചത്തിലെ പദാർത്ഥലോകത്തെ പൊതുവായി എടുത്ത് പരിശോധിച്ചാൽ കാണാൻ കഴിയുന്നത് പോലെതന്നെയാണ് ജൈവലോകത്തെയും അവസ്ഥ. ഓരോ ജീവിവർഗത്തിനും അതിന്റെ പ്രകൃതത്തിനനുസരിച്ച ജീവിതത്തിനാവശ്യമായ മാർഗദർശനം ഉൾക്കൊണ്ടുകൊണ്ടാണ് ഓരോ ജീവിയും ജനിക്കുന്നത് എന്ന കാണാൻ കഴിയും. ഇത്തരത്തിൽ ഓരോ ജീവിവർഗ്ഗത്തിന്റെയും ജീവിതശൈലി ജനിക്കുന്ന കുഞ്ഞുങ്ങൾക്ക് ജന്മം നൽകിയവർ പഠിപ്പിക്കുകയല്ല, മറിച്ച് അവയുടെ വളർച്ചയിൽ സ്വാഭാവികമായി വികസിച്ചുവരികയാണ് ചെയ്യുന്നത്. അഥവാ അവയ്ക്കുള്ള ജീവിത മാർഗ ദർശനം അവയുടെ അസ്തിത്വത്തിൽ തന്നെ ഉൾച്ചേർത്തുകൊണ്ടാണ് അവയുടെ സ്പഷ്ടാവ് സൃഷ്ടിക്കുന്നത് എന്നർത്ഥം.

മനുഷ്യന്റെ കാര്യമെടുത്താൽ ഇതിൽ ചില വ്യത്യാസങ്ങൾ ഉണ്ട്. മനുഷ്യന് ജന്മനാൽ ഇത്തരത്തിലുള്ള യാതൊരു മാർഗദർശനവും നൽകപ്പെട്ടിട്ടില്ല. അതുകൊണ്ടാണ് ഭ്രമിയുടെ വിവിധ ഭാഗങ്ങളിലുള്ള ആളുകൾ വ്യത്യസ്ത രൂപത്തിൽ ജീവിക്കുന്നതും, തലമുറകൾ മാറിവരുന്നതിനനുസരിച്ച് സാംസ്കാരികമായ വ്യത്യാസങ്ങൾ വന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതും. ഇവിടെ ഒരടിസ്ഥാന ചോദ്യമുണ്ട് മനുഷ്യൻ മാത്രം പ്രപഞ്ച സൃഷ്ടാവിൽ നിന്നുള്ള മാർഗദർശനമില്ലേ ? തീർച്ചയായും ഉണ്ട്. അതാണ് വിശുദ്ധ ഖുർആൻ. ഇങ്ങനെ പറയുമ്പോൾ കൃത്യമായി ഉത്തരം കണ്ടെത്തേണ്ട ചില പ്രധാന ചോദ്യങ്ങളുണ്ട്. ഒന്ന്, ഖുർആൻ മുമ്പ്പോൾ ഉണ്ടായിരുന്ന മതഗ്രന്ഥമല്ലേ മറ്റുമതഗ്രന്ഥങ്ങളുമുണ്ടല്ലോ അപ്പോൾ ഖുർആനാണ് ദൈവിക മാർഗദർശനമെന്ന് എങ്ങനെ പറയും ? രണ്ടു, പ്രാപഞ്ചിക വസ്തുക്കളിലായാലും ഇതര ജീവജാലങ്ങളിലായാലും മാർഗദർശനം അവയുടെ അസ്തിത്വത്തിൽത്തന്നെ ഉൾച്ചേർന്നിട്ടുണ്ട് മനുഷ്യൻ മാത്രം എന്തുകൊണ്ട് വെത്യാസം ?

ഖുർആൻ ഇതര മതഗ്രന്ഥങ്ങളൊക്കെ ദൈവികമെന്ന് വിശ്വസിക്കപ്പെടുന്നുണ്ടെങ്കിലും അത് ദൈവത്തിൽനിന്ന് ഏത് കാലത്ത് ആരിലൂടെ എങ്ങനെ അവതീർണ്ണമായി എന്നത് കൃത്യമായി ചരിത്രത്തിൽ രേഖപ്പെടുത്തിയിട്ടില്ല. എന്നാൽ ഖുർആൻ നമുക്ക് ലഭിച്ചത് ആറാം നൂറ്റാണ്ടിൽ സൗദി അറേബ്യയിൽ ജീവിച്ചിരുന്ന മുഹമ്മദ് എന്ന വെക്തിയിലൂടെയാണെന്നത് ചരിത്രത്തിൽ കൃത്യമായി രേഖപ്പെടുത്തപ്പെട്ട വസ്തുതയാണ്. അക്കാലത്ത് ലോകത്തെ മറ്റു പല ഭാഗങ്ങളെയും അപേക്ഷിച്ച് സാംസ്കാരികമായും വിദ്യാഭ്യാസപരമായും ഒക്കെ ഏറെ പിന്നാക്കം നിന്നിരുന്ന ഒരു പ്രദേശമായിരുന്നു അറേബ്യ. മുഹമ്മദിനും കാര്യമായ യാതൊരു

വിദ്യാഭ്യാസവും ലഭിച്ചിട്ടുമില്ല. അതുകൊണ്ട് തന്നെ ഖുർആൻ പോലെയുള്ള ഒരു ഗ്രന്ഥം അക്കാലത്ത് ജീവിച്ച മുഹമ്മദിന് എന്നല്ല ഒരു മനുഷ്യനും രചിക്കാൻ സാധിക്കില്ല എന്നതാണ് വസ്തുത.

മുഹമ്മദ് ഒരിക്കലും പറഞ്ഞിട്ടില്ല ഇത് അദ്ദേഹത്തിന്റെ രചനയാണെന്ന്, മറിച്ച് പ്രപഞ്ച സൃഷ്ടാവിൽനിന്ന് തനിക്ക് ലഭിച്ചതാണെന്നാണ് പറഞ്ഞിട്ടുള്ളത്. ഖുർആൻ സ്വയം തന്നെയും ദൈവികം എന്നവകാശപ്പെടുന്നുമുണ്ട്. ഇതിനുള്ള പ്രധാന തെളിവായി ഖുർആൻ തന്നെ പറയുന്ന കാര്യം, ഖുർആനിക പരാമർശങ്ങളിലെവിടെയും വസ്തുത വിരുദ്ധമായി യാതൊന്നും കണ്ടെത്താൻ കഴിയില്ല എന്നതാണ്. മറ്റു മതഗ്രന്ഥങ്ങൾ ഇത്തരം ഒരു പ്രസ്താവന നടത്തിയിട്ടുണ്ടോ എന്നും അവയിലെല്ലാം പരാമർശിച്ചിട്ടുള്ള കാര്യങ്ങൾ എത്രമാത്രം വസ്തുതാപരമാണെന്നും കൂടെ വിലയിരുത്തുമ്പോഴാണ് ഖുർആനിന്റെ ഈ പരാമർശത്തിന്റെ ഗൗരവം കൃത്യമായി ബോധ്യമാകുന്നത്. കാരണം ദൈവികം എന്ന് കരുതുന്ന ഒരു ഗ്രന്ഥത്തിൽ ഏതെങ്കിലും തരത്തിൽ വസ്തുത വിരുദ്ധമായ പരാമർശങ്ങൾ ഉണ്ടെങ്കിൽ അതുതന്നെയല്ലേ അത് ദൈവികമല്ല എന്നതിനുള്ള ഒന്നാമത്തേതെളിവ്.

ഖുർആനിന്റെ ഈ അവകാശവാദം തിരിച്ചറിയുന്നതിന് ഈ പ്രപഞ്ചത്തെ കുറിച്ചും ഇതിലെ പ്രതിഭാസങ്ങളെ കുറിച്ചുമെല്ലാം ഖുറാനിൽ പറഞ്ഞിട്ടുള്ള കാര്യങ്ങളെ വിലയിരുത്തിയാൽ മതി. മുൻപേ സൂചിപ്പിച്ച പോലെ ഈ പ്രപഞ്ചത്തെ കുറിച്ചുള്ള ശാസ്ത്രീയ ഗവേഷണങ്ങൾ ഒരു സൃഷ്ടാവിന്റെ അനിവാര്യതയിലേക്ക് നമ്മെ എത്തിക്കുന്നുണ്ട്. സൃഷ്ടാവിനെ കണ്ടെത്തുന്നതിന് വേണ്ടി ഖുർആനും മനുഷ്യരോട് നിർദ്ദേശിക്കുന്നത് ഈ പ്രപഞ്ചത്തെ കുറിച്ച് പഠിക്കാനാണ്. ഇത് പറയുമ്പോൾ പ്രപഞ്ചത്തിലെ ചില പ്രതിഭാസങ്ങളെ കുറിച്ചും ജീവജാലങ്ങളെക്കുറിച്ചുമെല്ലാം ഖുർആൻ സൂചിപ്പിക്കുന്നുണ്ട്. ഇവയൊക്കെയും ഇന്ന് നാം ശാസ്ത്രീയ ഗവേഷണങ്ങളിലൂടെ മനസ്സിലാക്കിയ വസ്തുതകളുമായി ഒരു നിലക്കും വൈരുദ്ധ്യം പുലർത്തുന്നില്ല എന്നതാണ് യാഥാർത്ഥ്യം. നമുക്കറിയാം ശാസ്ത്രീയ ഗവേഷണങ്ങളിലൂടെ ഇന്ന് മനസ്സിലാക്കിയ പല കാര്യങ്ങളും തെറ്റായ വിധത്തിലായിരുന്നു മുൻപ് മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ടായിരുന്നത്. ഖുർആനിന്റെ അവതരണമൊക്കെ കഴിഞ്ഞും കുറെ വർഷങ്ങൾക്ക് ശേഷമാണു ഇത്തരം തെറ്റായ സങ്കല്പങ്ങൾ തിരുത്തപ്പെട്ടത്. അപ്പോൾ ആറാം നൂറ്റാണ്ടിലെ മുഹമ്മദിന് ഇതെങ്ങനെയാണ് മനസ്സിലാക്കാൻ സാധിച്ചത് ?

ശാസ്ത്രീയ ഗവേഷണങ്ങൾ പ്രപഞ്ച സൃഷ്ടാവിന്റെ സാധ്യത ബോധ്യപ്പെടുത്തുന്നതോടൊപ്പം ഖുർആൻ ഒരു ദൈവിക ഗ്രന്ഥമെന്ന നിലയിൽ ദൈവാസ്തിത്വം വസ്തുതയാണെന്ന് ഊട്ടിയുറപ്പിക്കുന്നതോടൊപ്പം തന്നെ ആരാണ് ദൈവമെന്നതിനുള്ള കൃത്യമായ വിശദീകരണവും നൽകുന്നുണ്ട്. ലോകത്ത് നിലനിൽക്കുന്ന പല ദൈവ സങ്കല്പങ്ങളും സാമാന്യ യുക്തിക്കുപോലും നിരക്കുന്നതല്ല എന്ന് മാത്രമല്ല പലതും ഒരു നിലക്കും അംഗീകരിക്കാൻ പറ്റാത്തത്ര ബാലിശമാണ്. എന്നാൽ ഖുർആൻ വിശദീകരിക്കുന്ന ദൈവം അഥവാ പ്രപഞ്ച സൃഷ്ടാവ് ഏകനും സർവശക്തനും സർവജ്ഞനും സകല സത്ത്വങ്ങളും ഉൾച്ചേർന്നവനാണ്.

പ്രപഞ്ചത്തിൽ പൊതുവായും മറ്റു ജീവജാലങ്ങൾക്കും നിന്നും വ്യത്യസ്തമായി മനുഷ്യന് മാത്രം മാർഗദർശനം നൽകിയതിൽ എന്തുകൊണ്ട് വെത്യാസം എന്നതിനുള്ള വിശദീകരണം തന്നെയാണ് മനുഷ്യന്റെ അസ്തിത്വാനുഷ്ഠാനത്തിലെ രണ്ടാമത്തെ ചോദ്യത്തിന്റെ ഉത്തരവും. ഖുർആൻ അത് വിശദീകരിക്കുന്നതിങ്ങനെയാണ്: മനുഷ്യന്റെ ഈ ജീവിതമെന്നാൽ ഒരു പരീക്ഷണമാണ്. ആരാണ് സത്യവും ധർമവും അനുസരിച്ച് അഥവാ ദൈവിക മാർഗ ദർശനത്തിന് വിധേയമായി ജീവിക്കുന്നത് എന്നത് തിരിച്ചറിയാനുള്ള പരീക്ഷണം. മരണാനന്തരം ഇത് വിലയിരുത്തപ്പെടും വിജയിക്കുന്നവർക്ക് സ്വർഗ്ഗവും പരാജിതർക്ക് നരക ശിക്ഷയും നൽകപ്പെടും. എന്ന് മാത്രമല്ല മരണശേഷമുള്ളതാണ് മനുഷ്യന്റെ യഥാർത്ഥവും ശാശ്വതവുമായ ജീവിതം. ഖുർആൻ ഇതിങ്ങനെ വിശദീകരിക്കുമ്പോൾ കൃത്യമായി മനസ്സിലാക്കേണ്ട ചില കാര്യങ്ങളുണ്ട്. കാരണം ഖുർആനിന്റെ വിശദീകരണ പ്രകാരം മരണാനന്തരമാണ് മനുഷ്യന്റെ യഥാർത്ഥ ജീവിതം ആരംഭിക്കുന്നത്. എന്നാൽ ഖുർആനിനെ അംഗീകരിക്കാത്ത ആളുകളെ പോലെത്തന്നെ ഖുർആൻ അംഗീകരിക്കുന്ന ആളുകളിലും ഇതൊരു സാങ്കല്പിക ലോകമെന്ന നിലയിലാണ് പലപ്പോഴും കരുതിപ്പോരുന്നത്. കാര്യങ്ങളെ യുക്തിപരവും വസ്തുതാപരവുമായി വിലയിരുത്തി മനസ്സിലാക്കാത്തതുകൊണ്ടാണിത്. ഖുർആനിന്റെ വിശദീകരണത്തെ യുക്തിപരമായി വിലയിരുത്തുമ്പോഴാണ് അതത്രമാത്രം വസ്തുതാപരമാണെന്ന് ബോധ്യമാകുക.

പ്രാപഞ്ചിക വസ്തുക്കളെയും മറ്റു ജീവ ജാലങ്ങളെയും അപേക്ഷിച്ച് മനുഷ്യന്റെ ഈ ജീവിതം പരീക്ഷണമാണെന്ന ഖുർആനിക വിശദീകരണം വസ്തുതയാണെന്ന് തിരിച്ചറിയാൻ പ്രാപഞ്ചിക വസ്തുക്കളിൽ നിന്നും മറ്റു ജീവജാലങ്ങളിൽ നിന്നും വ്യത്യസ്തമായി മനുഷ്യരിൽ മാത്രം നിലനിൽക്കുന്ന ഉയർന്ന യുക്തിചിന്ത ശേഷി, വർത്തനത്തിലെ ഇച്ഛാ സ്വാതന്ത്ര്യം ഇവയെല്ലാം മനസ്സിലാക്കിയാൽ മതി. കാരണം ഈ വിശദീകരണമല്ലാതെ എന്തുകൊണ്ട് മനുഷ്യരിൽ മാത്രം ഈ വെത്യാസം എന്നതിന് ഇതല്ലാത്ത മറ്റൊരു വിശദീകരണവും നല്ലാൻ സാധിക്കില്ല.

ഖുർആൻ മരണാനന്തര ജീവിതം അവതരിപ്പിക്കുന്നത് കേവലം അങ്ങനെയൊന്നാണെന്ന് പറയുക മാത്രമല്ല ചെയ്യുന്നത് മറിച്ച് മനുഷ്യന്റെ മരണം മുതൽ വിചാരണവരെയുള്ള ഘട്ടങ്ങളെയും അതിനുശേഷമുള്ള സ്വർഗജീവിതവും നരകത്തിന്റെ അവസ്ഥയും എല്ലാം വളരെ കൃത്യമായി തന്നെ വിശദീകരിക്കുന്നുണ്ട്. ഇത് ഒരു സങ്കല്പികമായി തോന്നുന്നതിന്റെ കാരണം ദൈവാസ്തിത്വംപോലെ നേരിട്ടുള്ള നിരീക്ഷണത്തിന് സാധ്യമല്ലാത്തതിനാൽ അങ്ങനെയൊക്കെ ഉണ്ടാകുമോ എന്ന സംശയത്തിൽ നിന്നാണ്. എന്നാൽ അടിസ്ഥാനപരമായിട്ടുള്ള ഒരു കാര്യം ശൂന്യതയിൽനിന്ന് ഈ പ്രപഞ്ചം സൃഷ്ടിച്ചവൻ സൃഷ്ടിച്ച് അവർത്തിക്കുന്നതിന് ഒരു പ്രയാസവും ഇല്ല എന്നതാണ്. ഈ രൂപത്തിൽ തന്നെയാണ് ഖുർആൻ ഈ കാര്യം വിശദീകരിച്ചതും. മാത്രവുമല്ല ഖുർആൻ ദൈവിക ഗ്രന്ഥമാണെങ്കിൽ അതിൽ പറയുന്ന എല്ലാ കാര്യങ്ങളും യാഥാർത്ഥ്യമായിരിക്കും എന്ന് വസ്തുതയാണ്.

യഥാർത്ഥത്തിൽ ഖുർആനിക വീക്ഷണപ്രകാരം ഒരു ദൈവ വിശ്വാസിയെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അവന്റെ ജീവിതത്തിന്റെ ദിശ നിർണയിക്കുന്നത് അല്ലെങ്കിൽ നിർണയിക്കേണ്ടത് മരണാനന്തര ജീവിതത്തിലുള്ള വിശ്വാസമാണ്. കാരണം അതാണ് യാഥാർത്ഥ്യവും

ശാശ്വതവുമായ ജീവിതം. ഈ ജീവിതമെന്നാൽ ഏത് നിമിഷവും മരണത്തോടെ അവസാനിക്കും. ജീവിതത്തിലെ ഓരോ നിമിഷങ്ങളും കടന്നു പോകുന്നതിനനുസരിച്ച് നമ്മൾ മരണത്തിലേക്ക് അഥവാ യഥാർത്ഥ ജീവിതത്തിലേക്ക് അടുത്തുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണ്. ദൈവിക മാർഗദർശനപ്രകാരം ജീവിക്കുകയാണ് മരണം പുല്ലുന്നതെങ്കിൽ ഭയപ്പെടാനോ ദുഃഖിക്കാനോ ഒന്നുമില്ല. ഇത്തരം പ്രദീക്ഷ നിർഭരമായ ജീവിതത്തിലൂടെ മാത്രമേ യഥാർത്ഥ സംതൃപ്തിയും കൈവരൂ. മറിച്ച് നശ്വരമായ ഏത് നേട്ടങ്ങൾക്കൊണ്ടും മനസിനെ സംതൃപ്തമാക്കാൻ കഴിയില്ല എന്നതാണ് യഥാർത്ഥ്യം. യഥാർത്ഥത്തിൽ മനുഷ്യമനസ്സിന്റെ ഈ സവിശേഷത അനശ്വരമായ മരണാനന്തര ജീവിതത്തിന്റെ അനിവാര്യതയാണ് ബോധ്യപ്പെടുത്തുന്നത്. അല്ലെങ്കിൽ മനുഷ്യരെ സംബന്ധിച്ച് അതാണ് യഥാർത്ഥ ജീവിതം എന്നതുകൊണ്ട് ദൈവം മനസിനെയും അതിനുപകരത്തിൽ സൃഷ്ടിച്ചതുകൊണ്ടും. എന്നാൽ ഈ ആദ്യന്തിക യഥാർത്ഥ്യം തിരിച്ചറിയാൻ സാധിക്കാത്തവരുബോയാണ് മനുഷ്യർ മനസിനെ സംതൃപ്തമാക്കുന്നതിനു വേണ്ടി പലതും നേടാൻ കഠിനാധ്വാനം ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നത്. പക്ഷെ ഒന്ന് കൈവരുമ്പോൾ മനസ്സ് അതിനപ്പുറമുള്ളതിലേക്ക് ആഗ്രഹിക്കുകയും അങ്ങനെ ഒരിക്കലും പൂർണ്ണ സംതൃപ്തി കൈവരിക്കാൻ സാധിക്കാത്ത വരുകയും ആ അവസ്ഥയിൽത്തന്നെ ഈ ജീവിതത്തിൽനിന്നു വിടവാങ്ങുകയും ചെയ്യുന്നു.

ഈ പ്രപഞ്ചത്തിന് ഒരു സൃഷ്ടാവ് ഉണ്ട് എന്നും ആ സൃഷ്ടാവിന്റെ മാർഗദർശനപ്രകാരമാണ് എല്ലാം വർത്തിക്കുന്നത് എന്നും മനുഷ്യജീവിതത്തിന് ഈ ജീവിതത്തിനപ്പുറവും കൃത്യമായ ലക്ഷ്യങ്ങൾ ഉണ്ട് എന്നും പഠിപ്പിക്കുന്നതോടൊപ്പം എങ്ങനെ ജീവിക്കണം എന്നതിന് വളരെ മൗലികമായ വിശദീകരണമാണ് ഖുർആൻ നൽകുന്നത്. തെറ്റായ ദൈവ സങ്കല്പങ്ങൾപോലെതന്നെ മതമെന്ന പേരിൽ ലോകത്ത് നിലകൊള്ളുന്ന മിക്ക ദർശനങ്ങളും ജീവിത മാർഗദർശനമെന്ന പേരിൽ മനുഷ്യരോട് നിർദ്ദേശിക്കുന്ന പലകാര്യങ്ങളും അയ്യക്കുതിപരം എന്നുമാത്രമല്ല യാതൊരു തരത്തിലും ഗുണപരമല്ലാത്ത ചില ആചാരങ്ങളും അനുഷ്ഠാനങ്ങളുമൊക്കെയാണ്. ലോകത്തെ നാമധാരികളായ മൃഗങ്ങളുടെ തെറ്റായ നടപടികൾ കാരണം ഇസ്ലാമിനെയും ഇത്തരത്തിൽ അന്ധവിശ്വാസങ്ങളും കേവലം ചില ആചാരങ്ങളും നിറഞ്ഞ ഒരു പ്രാകൃത മതമായി വിലയിരുത്തപ്പെടാറുണ്ട്. ഖുർആൻ പഠിപ്പിക്കുന്ന ഇസ്ലാമും ലോകത്ത് പലഭാഗത്തും ഇസ്ലാമിന്റെ പേരിൽ കണ്ടുവരുന്ന കാര്യങ്ങളും തമ്മിൽ പുലബന്ധം പോലുമില്ല എന്നതാണ് യഥാർത്ഥ്യം.

ഖുർആൻ ഇസ്ലാമിനെ പരിചയപ്പെടുത്തുന്നത് കേവലം ചില വിശ്വാസങ്ങളും ആചാരങ്ങളുമെന്ന നിലയിലല്ല മറിച്ച് ഈ പ്രപഞ്ചത്തിൽ പൊതുവായി ദൈവം നിശ്ചയിച്ച ദൈവിക വ്യവസ്ഥ എന്ന നിലക്കാണ്. അതിൽ പ്രാപഞ്ചിക വസ്തുക്കളും ഇതര ജീവജാലങ്ങളും മനുഷ്യരും തമ്മിലുള്ള അടിസ്ഥാന വ്യത്യാസമായി ഖുർആൻ തന്നെ പറയുന്നത് മറ്റുള്ളതെല്ലാം നിയമത്തിന് വിധേയമായിട്ടാണ് സൃഷ്ടിച്ചതെങ്കിൽ മനുഷ്യൻ പൂർണ്ണമായ ഇച്ഛ സ്വാതന്ത്ര്യം അനുഭവിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. അതിന്റെ കാരണവും പറഞ്ഞു മനുഷ്യ ജീവിതം ഒരു പരീക്ഷണമാണെന്ന്. ഖുർആനിന്റെ ഈ വിശദീകരണം കേൾക്കുമ്പോൾ സ്വാഭാവികമായും ഉണ്ടാകാവുന്ന ചില സംശയങ്ങൾ ഉണ്ട്. ദൈവം കാരണവനാണെങ്കിൽ എന്തുകൊണ്ട് മനുഷ്യന് മാത്രം ഒരു പരീക്ഷണവും അതിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ സ്വർഗ്ഗവും നരകവും ? ഇവിടെ അടിസ്ഥാനപരമായി മനസിലാക്കേണ്ട ഒരു കാര്യമുണ്ട് മനുഷ്യ മനസിന്റെ ആത്യന്തിക ആഗ്രഹമായ അനശ്വരസുഖജീവിതത്തിനുള്ള സ്വർഗം കേവലം ഈ ജീവിതത്തിലെ സത്കർമ്മങ്ങളുള്ള പ്രതിഫലം എന്നതിലുപരി അത് ദൈവികമായ ഒരു സമ്മാനമാണ്. കാരണം ദൈവിക നിയമങ്ങൾ പാലിക്കുന്നതിലൂടെ യഥാർത്ഥത്തിൽ ദൈവിക നിയമങ്ങൾ പാലിക്കുന്നതിലൂടെ പ്രപഞ്ചത്തിൽ മൊത്തത്തിൽ സമാധാനവും സുരക്ഷയും നിലനിൽക്കുന്നത്പോലെ മനുഷ്യനും ഈ ജീവിതത്തിൽത്തന്നെ അതിന്റെ ഗുണങ്ങൾ ലഭിക്കുന്നുണ്ട്. മനുഷ്യർ അനുഭവിക്കുന്ന ഏത് പ്രയാസമെടുത്ത് പരിശോധിച്ചാലും അവിടെയെല്ലാം ദൈവിക നിയമങ്ങൾ ലംഗിക്കപ്പെട്ടതായും കാണാം. അത് പലപ്പോഴും കേവലം നിയമം പാലിക്കാത്ത വ്യക്തിക്ക് മാത്രം വരുന്ന പ്രയാസങ്ങളല്ല സമൂഹത്തിനും പരിസ്ഥിതിക്കും ഒക്കെ പ്രശ്നങ്ങൾ സൃഷ്ടിക്കാറുണ്ട്. കാരണം മനുഷ്യൻ പൂർണ്ണമായ ഇച്ഛ സ്വാതന്ത്ര്യം നൽകിയതുകൊണ്ട് സ്വന്തം ജീവിതത്തിലെന്ന പോലെ ഈ പ്രപഞ്ചത്തിലെ പൊതുവ്യവസ്ഥയിലും ഇടപെടാനും സാധിക്കും. ഈ ഇടപെടലുകൾ തെറ്റായവിധത്തിലാകുമ്പോൾ മറ്റുള്ളവർക്കുള്ള പ്രയാസങ്ങൾ ഉണ്ടാകുന്ന പ്രശ്നങ്ങൾ ഉണ്ടാകുകയും ചെയ്യും. അതുകൊണ്ടുതന്നെ നരകശിക്ഷ എന്നത് ദൈവിക നീതിയുടെ ഭാഗമായ അനിവാര്യതയാണ്.

നരഗത്തെക്കുറിച്ചുള്ളതുപോലെതന്നെയാണ് ഈ ജീവിതത്തിലും മനുഷ്യനുണ്ടാകുന്ന പ്രയാസങ്ങളെ ദൈവത്തിന്റെ പരീക്ഷണം എന്ന് തെറ്റിദ്ധരിച്ച് ദൈവ കാരണത്തെ തെറ്റായി വ്യാഖ്യാനിക്കുന്നത്. യഥാർത്ഥത്തിൽ സൃഷ്ടിച്ചപോലെ ഇസ്ലാം എന്നത് പ്രപഞ്ചത്തിലെ ദൈവിക വ്യവസ്ഥാപിതമാണ്. അതിൽ പ്രപഞ്ചത്തിൽ പൊതുവെ പാലാക്കപ്പെടുന്ന നിയമനകളുണ്ട് ജീവജാലങ്ങൾക്കുള്ള നിയമനകളുണ്ട് മനുഷ്യർക്കും പ്രത്യേക നിയമങ്ങളുണ്ട്. ഇതിൽ മനുഷ്യൻ മാത്രമാണ് ഇച്ഛാസ്വാതന്ത്ര്യം ഉള്ളതിനാൽ നിയമങ്ങൾ പാലിക്കാതിരിക്കാൻ സാധിക്കുകയുള്ളൂ. സ്വാഭാവികമായും നിയമങ്ങൾ പാലിക്കാതിരുന്നാൽ പ്രയാസങ്ങൾ ഉണ്ടായിത്തീരും. ഈ വസ്തുത തിരിച്ചറിയാത്തതാണ് ദൈവ കാരണത്തെക്കുറിച്ചുള്ള സംശയം നിൽക്കുന്നതിന്റെ അടിസ്ഥാന കാരണം.

ഇസ്ലാമിക നിയമങ്ങളെ കുറിച്ച് നിലനിൽക്കുന്ന മറ്റൊരു വിമർശനമാണ് ഈ നിയമങ്ങളൊക്കെ മനുഷ്യന്റെ വെക്കതി സ്വാതന്ത്ര്യത്തിന് തടസ്സം സൃഷ്ടിക്കുന്നതാണെന്ന്. ഇതും അടിസ്ഥാനപരമായ ചില വസ്തുതകൾ മനസിലാക്കാത്തത് കൊണ്ട് ഉണ്ടാകുന്നതാണ്. പ്രപഞ്ചത്തിൽ മൊത്തത്തിൽ ചിലനിയമങ്ങൾ നിലനിൽക്കുന്നുണ്ട് എന്നത് പൊതുവെ അറിയാവുന്ന കാര്യമാണ്. അതുപോലെതന്നെ ഇതര ജീവകാലങ്ങളും നിയമങ്ങൾക്കു വിധേയമായാണ് ജീവിക്കുന്നത് എന്നതും നാം കാണുന്നുണ്ട്. എന്നുമാത്രമല്ല അവയെല്ലാം ഇത്തരത്തിൽ നിയമങ്ങൾക്കു വിധേയമായി വർത്തിക്കുന്നത്കൊണ്ടാണ് സമാധാനപൂർണ്ണമായ നിലനിൽപ്പ് സാധ്യമാകുന്നതും. അഥവാ നിയമങ്ങൾ പാലിക്കാത്ത യാതൊന്നിനും വ്യവസ്ഥാപിതമായി നിലനിൽക്കാൻ സാധിക്കില്ല. പരീക്ഷണത്തിന്റെ ഭാഗമായി മനുഷ്യന് ഇച്ഛാസ്വാതന്ത്ര്യം ഉണ്ടെങ്കിലും ദൈവിക നിയമങ്ങൾ പാലിച്ചെങ്കിൽ മാത്രമേ ഓരോരുത്തരുടെയും വ്യക്തിജീവിതം പ്രയാസരഹിതമാകൂ എന്നപോലെ കെട്ടുറപ്പുള്ള സാമൂഹികത നിലനിൽക്കാനും പരിസ്ഥിതിയുടെ നിലനിൽപ്പിനും എല്ലാം മനുഷ്യനും നിയമങ്ങൾ പാലിച്ചേ പറ്റൂ. എന്നുമാത്രമല്ല പൊതുവെ സ്വതന്ത്ര വാദികൾ നിയമങ്ങളെ എതിർക്കുന്നത് അത് അതിരവിട്ടു

ആസ്വാധങ്ങൾക്ക് തടസ്സമാകുന്നത് കൊണ്ടാണ്. എന്നാൽ അതിരുകളിൽ നിന്നാലേ ഏതൊരു കാര്യവും ആസ്വാധ്യകാരമാകൂ എന്നതാണ് വാസ്തവം. അതുകൊണ്ടാണ് ആസ്വാദനങ്ങൾ അതിരവിട്ടുവോൾ അതിൽ മടുപ്പ് വരുന്നത്.

സ്വാതന്ത്ര്യത്തിന് തടസ്സം എന്ന പോലെതന്നെ മതനിയമങ്ങളെക്കുറിച്ചുള്ള മറ്റൊരുവിമർശനമാണ് നൂറ്റാണ്ടുകൾക്ക് മുൻപ് അന്നത്തെ സാമൂഹികാവസ്ഥയിൽ അവതീർണ്ണമായ നിയമങ്ങൾ ഇന്നത്തെ ആധുനിക സമൂഹത്തിന് യോജിക്കുന്നതല്ല അഥവാ നമുങ്ങൾ കാലഹരണപ്പെട്ടു എന്ന വാദം. ഇതും ചില അടിസ്ഥാന കാര്യങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കാത്തതുകൊണ്ട് ഉണ്ടായിത്തീരുന്നതാണ്. യഥാർത്ഥത്തിൽ ഈ പ്രപഞ്ചത്തിലെ പൊതുനിയമങ്ങളായാലും ഇതര ജീവ ജാലങ്ങളിലെ നിയമങ്ങളായാലും ഒക്കെ നിയമത്തിൽ മാറ്റം വരാതെത്തന്നെയാണ് നിലനിൽക്കുന്നത്. കാരണം നിയമങ്ങൾ പാലിക്കുന്ന പ്രാപഞ്ചിക വസ്തുക്കളുടെയും ജീവജാലങ്ങളുടെയും പ്രകൃതത്തിൽ മാറ്റം വരുന്നില്ല എന്നതുതന്നെ. ഇതുപോലെ തന്നെയാണ് മനുഷ്യന്റെയും അടിസ്ഥാന പ്രകൃതത്തിൽ മാറ്റം വരുന്നില്ല എന്നതുകൊണ്ട് നിയമങ്ങളിലും മാറ്റം വരാൻ പാടില്ല എന്നതാണ് വാസ്തവം.

ഖുർആനിക മാർഗദർശനത്തിലെ പ്രധാനപ്പെട്ട ഒരു കാര്യമാണ് പ്രവാചകന്മാർ എന്നത്. ആരാണ് പ്രവാചകന്മാർ എന്നത് വെക്കുമായി മനസ്സിലാക്കാതെ ഈ വിഷയത്തിലും പല തെറ്റായ സങ്കല്പങ്ങളും വിമർശനങ്ങളുമൊക്കെ നിലനിൽക്കുന്നുണ്ട്. സുഷ്ടികൾക്ക് മാർഗദർശനം നൽകിയതിൽ ദൈവം സ്വീകരിച്ച രീതികൾ കൃത്യമായി മനസ്സിലാക്കാത്തതുകൊണ്ടാണിത്. മുൻപേ സൂചിപ്പിച്ചപോലെ പ്രപഞ്ചത്തിൽ മൊത്തമായും ഇതരജീവജാലങ്ങൾക്കും മാർഗദർശനം നൽകിയത് അവയുടെ അസ്തിത്വത്തിൽ തന്നെ ഉൾച്ചേർത്തിയാണ്. എന്നാൽ കാര്യങ്ങൾ തിരിച്ചറിയാനുള്ള യുക്തിചിന്താശേഷിയും ഇച്ഛാസ്വാതന്ത്ര്യവുമുള്ള മനുഷ്യന് മാർഗദർശനം നൽകാൻ ദൈവം സ്വീകരിച്ച രീതിയാണ് അവരിൽനിന്നു തന്നെയുള്ള പ്രവാചകന്മാർ. മനുഷ്യ പ്രകൃതത്തിനനുസരിച്ച ഒരു ദൈവിക വ്യവസ്ഥയാണിത്. ഏതൊരു കാര്യവും കേവലം അതിനെക്കുറിച്ച് മനസ്സിലാക്കുക എന്നതിനപ്പുറം മറ്റൊരാൾ ചെയ്യുന്നതുകൂടെ കാണുമ്പോഴാണ് അത് ജീവിതത്തിൽ പകർത്താനുള്ള താത്പര്യം ഉണ്ടാകുന്നത്. യഥാർത്ഥത്തിൽ ഈ ധൗത്യമാണ് പ്രവാചകന്മാർ നിർവഹിച്ചത്.

മുഹമ്മദ് നബിയിലൂടെയാണ് ഖുർആൻ അവതരിപ്പിച്ചത്. എന്നാൽ അതിനുമുമ്പും അഥവാ മനുഷ്യാരംഭം മുതൽക്കുതന്നെ പ്രവാചകന്മാരെ നിയോഗിച്ചതായും അവർക്കെല്ലാം ദൈവിക മാർഗദർശനം നൽകിയതായും ഖുർആൻ വിവരിക്കുന്നുണ്ട്. മുൻ കഴിഞ്ഞുപോയ പ്രവാചകന്മാർക്ക് നൽകിയ മാർഗദർശനങ്ങൾ അവരുടെ സമുതായത്തിനുള്ളതായാണ് ഖുർആൻ പറയുന്നത്. മുഹമ്മദ് നബി അവസാനത്തെ പ്രവാചകനും ലോക ജനതക്ക് മുഴുവനായും ഉള്ളതാണ്. മുഹമ്മദ് നബിക്ക് മുൻപുള്ള പ്രവാചകന്മാർക്ക് നൽകപ്പെട്ട വേദഗ്രന്ഥങ്ങൾ കലാധരത്തിൽ മനുഷ്യരുടെ കൈകടത്തലുകൾക്ക് വിധേയമായി വികലമാക്കപ്പെടുകയാണ് ചെയ്തത്. ഖുർആൻ അവസാനത്തേതും മുഴുവൻ ലോക ജനതക്കും ഉള്ളതിനാൽ അതിന് ദൈവികമായ സംരക്ഷണം ഏർപ്പെടുത്തിയതാണ് ഖുർആൻ തന്നെ പറയുന്നുണ്ട്.

പ്രവാചകന്മാരെക്കുറിച്ചെല്ലാം ഖുർആൻ പറയുന്ന ഒരു പ്രധാന കാര്യം അവരെല്ലാം സത്ഗുണസമ്പന്നരായിരുന്നു എന്നതാണ്. ലോകജനതക്കകമാനമുള്ള മുഹമ്മദ് നബിയും യഥാർത്ഥത്തിൽ നോക്കിയാലും ഒരു മാതൃക വ്യക്തിത്വമാണ്. അതുകൊണ്ടുതന്നെ ഖുർആനിലെ അടിസ്ഥാനപ്രമാണമായി അംഗീകരിക്കുന്ന ഒരു സത്യവിശ്വാസി ജീവിതത്തിൽ മാതൃകയായി സ്വീകരിക്കേണ്ടത് മുഹമ്മദ് നബിയെയാണ്.

ഖുർആനിക ജീവിത ദർശനത്തിലെ പരമ പ്രധാനമായ ഒരു കാര്യമാണ് ദൈവിക ആരാധന. ദൈവത്തെ ആരാധിക്കുന്നതിനെ പലപ്പോഴും ദൈവത്തിന് മനുഷ്യരിൽനിന്ന് എന്തോ നൽകുന്ന രൂപത്തിൽ അല്ലെങ്കിൽ മനുഷ്യരുടെ ആരാധനയില്ലാതെ ദൈവത്തിന് നിലനിൽക്കാൻ കഴിയില്ല എന്ന വിയത്തിലൊക്കെ വിമർശിക്കാറുണ്ട്. യഥാർത്ഥത്തിൽ തന്റെ പരിമിതമായ കഴിവിനപ്പുറത്തുള്ള ഒരു ശക്തിയുടെ സാന്നിധ്യവും സഹായവും മനുഷ്യൻ തേടുന്നുണ്ട് എന്നതാണ് യഥാർത്ഥം. അഥവാ ദൈവാരാധന എന്നത് മനുഷ്യന്റെ അടിസ്ഥാന അനിവാര്യതയാണ് എന്നർത്ഥം. അതുകൊണ്ട് തന്നെയാണ് യാതൊരു യുക്തിയും ഇല്ലാത്ത വസ്തുതാപരമായ ഒരു തെളിവുമില്ലാതെ വസ്തുക്കളെയും മറ്റും മനുഷ്യർ ആരാധിക്കുന്നതും. ഇസ്ലാമിക വീക്ഷണത്തിൽ ഇതുതന്നെയാണ് ഏറ്റവും വലിയ പാദകവും. കാരണം ഈ പ്രപഞ്ചത്തിലെ അടിസ്ഥാന വസ്തുതക്കുതന്നെ എതിരായ ഒരു കാര്യമാണിത്. മാത്രവുമല്ല ആരാധനയിൽ ഈ വഴികേട് ജീവിതത്തെ മൊത്തത്തിൽ തന്നെ വഴികേടിപ്പാക്കുകയും ചെയ്യും. അതുകൊണ്ട് തന്നെയാണ് ഇസ്ലാമിക ദർശനത്തിന്റെ അടിത്തറയായി പ്രപഞ്ച സൃഷ്ടാവിനെ മാത്രം ആരാധിക്കുക എന്നത് നിർദ്ദേശിച്ചതും.

ദൈവാരാധനയാണ് ഇസ്ലാമിക ദർശനത്തിന്റെ അടിത്തറ എന്നപോലെ ജീവിതത്തിൽ കൃത്യമായ ഇടവേളകളിൽ നിർബന്ധമായും നിർവഹിക്കേണ്ട ആരാധനാകർമ്മങ്ങളും ഉണ്ട്. നമസ്കാരം വ്രതം സകാത് ഹജ്ജ് ഇവയെല്ലാമാണവ. ഇവയിലെല്ലാം ദാർമന ഉണ്ട് എന്നപോലെ ഇച്ഛ സ്വാതന്ത്ര്യമുള്ളതുകൊണ്ട് ലക്ഷ്യബോധത്തോടെ ജീവിതത്തെ ക്രമീകരിക്കാനും ചിട്ടയായ ഈ ആരാധനാ കർമ്മങ്ങൾ അനിവാര്യമാണ്.

ആരാധനാ കാർമ്മൽ കഴിഞ്ഞാൽ ഇസ്ലാമിക ദർശനത്തിന്റെ നിയമങ്ങളെ പൊതുവെ മൂന്നായി തിരിക്കാം. ഒന്ന് വ്യക്തിയുടെ ആരോഗ്യപൂർണ്ണമായ നിലനിൽപ്പ് സാധ്യമാക്കുന്നതിനുള്ള നിയമങ്ങൾ. രണ്ടു സമാധാനപൂർണ്ണമായ സാമൂഹിക ജീവിതം സാധ്യമാക്കുന്നതിനുള്ള നിയമങ്ങൾ. ഇതിന് പ്രധമായും രണ്ടു തലങ്ങളുണ്ട് കടുബജീവിതവും പൊതുവായ സാമൂഹിക ജീവിതവും. മൂന്ന് ജീവിക്കുന്ന പരിസ്ഥിതി കത്ത് സൂക്ഷിക്കുന്നതിനുള്ള നിയമങ്ങൾ.

<https://backerak.com/>